

**INTERNATIONAL LEGAL STATUS OF PRIVATE
MILITARY COMPANIES**

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС
ПРИВАТНИХ ВІЙСЬКОВИХ КОМПАНІЙ**

Krechko S. V.

*Postgraduate student,
Yevhenii Berezniak Military Academy
Kyiv, Ukraine*

Кречко С. В.

*ад'юнкт,
Воєнна академія імені Євгенія
Березняка
м. Київ, Україна*

Сучасна система міжнародної безпеки зазнає суттєвих трансформацій, що пов'язані із розширенням ролі недержавних акторів у сфері застосування сили. Одним із найбільш дискусійних явищ є діяльність приватних військових і охоронних компаній (Private Military and Security Companies, PMSC), які дедалі активніше залучаються до виконання завдань у збройних конфліктах, операціях стабілізації, логістичному забезпеченні та охороні стратегічних об'єктів [2, 10].

Особливість цього феномену полягає у невідповідності між практикою та правовим регулюванням: міжнародне право не містить чіткого визначення ПВК, що призводить до формування так званої “правової сірої зони” їх функціонування [7]. У контексті сучасних гібридних конфліктів ПВК нерідко використовуються державами як інструмент непрямого застосування сили, що дозволяє мінімізувати політичну та юридичну відповідальність [8].

Однією з ключових проблем є відсутність універсального визначення ПВК у міжнародному праві. Найбільш поширеним є термін PMSC, який охоплює широкий спектр діяльності – від консалтингу а логістики до участі у бойових діях [5].

Водночас у науковій літературі часто проводиться паралель між ПВК та найманцями. Однак таке ототожнення є спрощеним і методологічно некоректним.

Згідно з Міжнародною конвенцією ООН проти найманства, найманець визначається як фізична особа, що бере участь у конфлікті з метою отримання матеріальної вигоди [11]. Натомість ПВК: функціонують як юридичні особи; діють на контрактній основі; можуть виконувати як військові, так і невійськові функції.

Таким чином, ПВК не підпадають під класичне визначення найманства.

Твердження про “еволюцію найманства” у формі ПВК має певну евристичну цінність, однак містить ризик логічної помилки надмірного узагальнення. Значна частина ПВК не бере участі у бойових діях, а виконує допоміжні функції [2].

Проблема полягає не лише у відсутності визначення, а у концептуальній неспроможності існуючих категорій міжнародного права адекватно описати нові форми організації насильства.

Нормативно-правові засади регулювання ПВК

Регулювання діяльності ПВК має комплексний, але фрагментарний характер і базується на поєднанні норм міжнародного гуманітарного права, міжнародного права прав людини та актів “м’якого права” [12].

Женевські конвенції та Додаткові протоколи

Женевські конвенції 1949 року та Додатковий протокол I 1977 року визначають статус учасників збройних конфліктів, однак не містять прямої згадки про ПВК [4].

Відповідно до статті 47 Протоколу I, найманці не мають статусу комбатанта та не користуються правом на статус військовополоненого [1].

Персонал ПВК може бути класифікований як: цивільні особи; особи, що супроводжують збройні сили.

Це створює ситуацію правової невизначеності щодо їх участі у бойових діях.

Конвенція ООН проти найманства

Конвенція забороняє вербування, фінансування та використання найманців [11]. Однак її ефективність є обмеженою через: вузьке визначення суб’єкта; складність правозастосування; обмежене коло держав-учасниць.

Конвенція не охоплює сучасні корпоративні структури ПВК і фактично не виконує регуляторної функції у сучасних умовах.

Документ Монтре

Документ Монтре є ключовим міжнародним інструментом, що визначає: застосовність норм МГП до ПВК; обов’язки держав (держави-контрагента, держави реєстрації, держави території); стандарти контролю та ліцензування [7].

Однак, він має рекомендаційний характер.

Відсутність обов’язкової сили обмежує ефективність цього документа, перетворюючи його на політичний, а не юридичний інструмент.

Інші міжнародні інструменти

Серед додаткових механізмів: Міжнародний кодекс поведінки ПВК [5]; резолюції Ради ООН з прав людини [12]; проекти універсальної конвенції.

Ці інструменти формують основу для майбутнього міжнародного режиму, однак наразі залишаються фрагментарними.

Правовий статус ПВК у міжнародному праві

ПВК не визнаються суб'єктами міжнародного публічного права, однак їх діяльність підпадає під регулювання норм міжнародного гуманітарного права [6].

Це формує так званий **гібридний правовий статус**, який поєднує: елементи цивільного статусу; окремі аспекти військового регулювання; підпорядкованість національному праву.

ПВК фактично є “квазі-суб'єктами” міжнародного права – вони не мають формальної правосуб'єктності, але відіграють значну роль у міжнародних відносинах.

Порівняльний аналіз правового статусу

Порівняння ПВК, найманців та військовослужбовців демонструє асиметрію правового регулювання.

ПВК займають проміжне положення: не мають статусу комбатанта; але можуть брати участь у конфліктах; підлягають змішаній відповідальності.

Існує структурний дисбаланс: найбільш активні недержавні актори мають найменш визначений правовий статус.

Моделі регулювання ПВК у світі

Світова практика демонструє три основні моделі:

США Контрактна модель із високим рівнем інституційного контролю [10].

ЄС Регуляторна модель із акцентом на права людини та обмеження [3].

РФ Квазідержавна модель, що передбачає використання ПВК як інструменту гібридної війни [9].

Російська модель демонструє використання ПВК як інструменту обходу міжнародного права, що створює серйозні виклики глобальній безпеці.

Державна відповідальність

Згідно з нормами міжнародного права, держава несе відповідальність за дії суб'єктів, які перебувають під її ефективним контролем [5].

Документ Монтре визначає відповідальність: держави-контрагента; держави реєстрації; держави території [7].

Доведення ефективного контролю є складним, що створює ризики безкарності.

Серед ключових проблем: відсутність визначення; фрагментарність регулювання; невизначеність статусу; проблеми відповідальності; використання у гібридних війнах.

ПВК є новим типом акторів міжнародної безпеки. Їх правовий статус залишається невизначеним. Існуюче регулювання є фрагментарним. ПВК функціонують у “сірій зоні” права. Необхідне формування універсального міжнародного режиму.

Література:

1. Additional Protocol I to the Geneva Conventions of 12 August 1949, relating to the protection of victims of international armed conflicts : від 08 черв. 1977 р. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977> (дата звернення: 19.03.2026).

2. Avant D. The market for force: The consequences of privatizing security. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. 300 p. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/market-for-force/> (дата звернення: 19.03.2026).

3. EU–NATO cooperation: State of play and prospects. Brussels : European Parliament, 2023. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2023\)747174](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2023)747174) (дата звернення: 19.03.2026).

4. Geneva Conventions of 12 August 1949. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/geneva-conventions> (дата звернення: 19.03.2026).

5. International Code of Conduct for Private Security Service Providers. Geneva, 2010. URL: https://icoca.ch/en/the_icoc (дата звернення: 19.03.2026).

6. Interpretive guidance on the notion of direct participation in hostilities under international humanitarian law. Geneva : International Committee of the Red Cross, 2009. URL: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc-002-0990.pdf> (дата звернення: 19.03.2026).

7. Montreux Document on pertinent international legal obligations and good practices for states related to operations of private military and security companies. Geneva, 2008. URL: https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc_002_0996.pdf (дата звернення: 19.03.2026).

8. NATO ACO Directive 060-101. Brussels : NATO, 2022.

9. Private military companies. Santa Monica : RAND Corporation, 2022. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA1363-1.html (дата звернення: 19.03.2026).

10. Singer P. W. Corporate warriors: The rise of the privatized military industry. Ithaca : Cornell University Press, 2003. 368 p. URL: <https://www.cornellpress.cornell.edu/book/9780801474361/corporate-warriors/> (дата звернення: 19.03.2026).

11. International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries. New York : United Nations, 1989. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-against-recruitment-use-financing-and> (дата звернення: 19.03.2026).

12. Resolution 36/11: Use of mercenaries as a means of violating human rights. Geneva : United Nations Human Rights Council, 2017. URL: <https://undocs.org/A/HRC/RES/36/11> (дата звернення: 19.03.2026).